

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล*

SCHOOL ADMINISTRATORS ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE

นุชรี นุชนิล

Nutchree Nutchnil

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Faculty of Education, Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

Corresponding author E-mail: fasai2011_@hotmail.com

บทคัดย่อ

ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาโดยเน้นหลักคุณธรรม ความถูกต้องและความยุติธรรม ซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย หลักธรรมาภิบาลที่สำคัญ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักนิติธรรม การมีส่วนร่วม การมุ่งฉันทามติ การมีจิตสำนึกที่ดี ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ เมื่อนำหลักการเหล่านี้มาใช้ จะช่วยให้การจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไปมีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม ผลจากการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล คือ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร และส่งเสริมความร่วมมือภายในองค์กร ทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจในงานและมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ส่งผลให้สถานศึกษามีความยั่งยืนและสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ ธรรมาภิบาลไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อการบริหารสถานศึกษา แต่ยังสะท้อนถึงภาพรวมของสังคมที่มีคุณธรรมและความโปร่งใส การนำธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ไม่เพียงแต่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แต่ยังช่วยให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่การเติบโตและพัฒนาขององค์กรที่มีคุณภาพในอนาคต การมีธรรมาภิบาลยังส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรของรัฐและส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, หลักธรรมาภิบาล, หลักคุณธรรม

Abstract

Good governance is a vital approach for developing educational institutions, emphasizing principles of morality, correctness, and fairness. These principles serve as the foundation for creating transparency and encouraging the participation of all stakeholders. Key aspects of good governance include adherence to the rule of law, participation, consensus orientation, integrity, accountability, transparency, and the ability to be audited. When these principles are applied,

* Received October 14, 2024; Revised November 19, 2024; Accepted November 27, 2024

they support fair and effective management in academics, budgeting, personnel, and general administration, allowing the institution to adapt to technological and societal changes. The result of governance-based administration is a friendly work atmosphere and enhanced collaboration within the organization. This approach increases staff satisfaction and develops their potential, leading to sustainable institutions that can effectively respond to societal changes. Moreover, good governance encourages the efficient use of resources and optimizes inter-agency collaboration. In this regard, governance not only enhances school administration but also reflects a broader society rooted in ethics and transparency. Applying good governance in educational administration not only supports effective and sustainable operations but also enables institutions to respond appropriately to social changes, fostering future growth and quality development. Governance contributes to management efficiency by optimizing the use of state resources and promoting collaboration across various departments, resulting in the highest possible operational effectiveness.

Keywords: School Administrators, Good Governance, Principles of Virtue

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ ยกเว้น ข้อมูลด้านความมั่นคงและความลับราชการ พร้อมส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับอันตรายจากการทุจริต มีกลไกป้องกันการทุจริตในภาครัฐและเอกชน และส่งเสริมการรวมตัวของประชาชนในการต่อต้านการทุจริต (มาตรา 59) นอกจากนี้ รัฐต้องพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินตามหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมการทำงานที่โปร่งใส ซื่อสัตย์ และบริการประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ (มาตรา 63) รวมทั้งจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมและกลไกป้องกันการทุจริตเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (มาตรา 76) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีความความผันผวน ไม่แน่นอน สลับซับซ้อน และคลุมเครือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีใครสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศไทย ส่งผลให้สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ต้องเพิ่มศักยภาพ และความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบที่เปลี่ยนแปลงไป แนวความคิดเรื่องธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามคำเรียกใช้ตามภาษาไทย อันหมายถึง การจัดการบริหารสังคมที่ดีในทุก ๆ ด้านและทุก ๆ ระดับ รวมถึงการจัดระบบองค์กรและกลไกของคณะรัฐมนตรี ส่วนราชการ องค์กรของรัฐและรัฐบาล ที่ไม่ใช่ส่วนราชการ การบริหารราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (Independent Organization) องค์กรเอกชน ชมรมและสมาคมเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ นิติบุคคล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม (Civil Society) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2543) เป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ซึ่งในสมัยของ นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 63ง 10 สิงหาคม 2542 ในข้อที่ 4.2 ว่าในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้ 1) หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้มีความทันสมัย อย่างเสมอภาค เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับ สมาชิกในสังคมยินยอมพร้อมใจร่วมกันปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับนั้นด้วยความเต็มใจ 2) หลักคุณธรรม (Morality) ได้แก่ สภาพคุณงามความดี และความถูกต้องในการแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ของบุคคลที่ยึดมั่นไว้เป็นหลัก

ในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ตลอดจนสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคม ถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทนขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น 3) หลักความโปร่งใส (Principles of transparency) ได้แก่ การสร้างความเชื่อใจ ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ตลอดจนมีกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้งานของภาครัฐ และภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน 4) หลักความมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม เช่น การทำประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะ และอื่น ๆ 5) หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) ได้แก่ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ มีความสำนึกต่อความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดถึงการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน 6) หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม เป็นหลักการสำคัญที่มุ่งส่งเสริมความประหยัดในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมถึงการสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์และยั่งยืน (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ. ศ. 2542, 2542) ทั้งนี้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีได้กำหนดกลยุทธ์ แนวทางปฏิบัติ และมาตรการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการสร้างธรรมาภิบาลและสังคมที่ดี โดยให้มีการปฏิรูปใน 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 ได้กำหนดให้การบริหารราชการมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน โดยต้องสร้างผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ลดขั้นตอนและภาระที่ไม่จำเป็น กระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น เพิ่มอำนาจตัดสินใจในท้องถิ่น และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรับผิดชอบ เปิดเผยข้อมูล ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามภารกิจ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยังได้ระบุแนวทางการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลไว้เช่นกัน โดยมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง การจัดการบริการสาธารณะ และการวางแผนพัฒนา 3) ส่งเสริมให้ประชาชนตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ทั้งในรูปแบบองค์กรวิชาชีพหรือรูปแบบอื่นตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หลักธรรมาภิบาลได้เริ่มใช้กันแพร่หลายในประเทศไทย หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งทำให้แนวคิดนี้กลายเป็นที่นิยมในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาทุจริตในการบริหารจัดการแม้จะมีความพยายามในการปรับปรุงระบบและพัฒนาให้เป็นธรรมาภิบาลมากขึ้น ข้อมูลจาก ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของ Transparency International ระบุว่าไทยได้คะแนน 36 ในปี 2565 ซึ่งจัดอยู่อันดับที่ 101 จากทั่วโลก คะแนนนี้สะท้อนถึงปัญหาการรับสินบน การใช้อำนาจในทางที่ผิด และการทุจริตที่ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องการการแก้ไข แม้จะมีการปรับปรุงโครงสร้างและเทคโนโลยีเพื่อลดความเสี่ยงในภาครัฐและธุรกิจ แต่ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและการลงโทษที่มีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ สถานศึกษาเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ทำให้มีคุณภาพ สามารถตอบสนองการพัฒนาประเทศได้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4)

พ.ศ. 2562 มาตรา 6 ได้ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา ยึดหลักว่า ทุกคน มีความสามารถที่จะเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ให้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด ต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติอย่างเต็มศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงถือว่าเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคนอันเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน สามารถส่งเสริมคนให้เก่งและดี ส่งผลทำให้ความเจริญต่าง ๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารงานภายในสถานศึกษาอีกประการหนึ่ง คือ สถานศึกษาจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีความรู้ มีบทบาทในการบริหารงานอย่างอิสระ มีเทคนิค กลยุทธ์และความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานให้เกิดแรงบันดาลใจ มีขวัญกำลังใจในการทำงาน สร้างสัมพันธภาพที่ดี มีความสมัคปรองดองสามัคคีระหว่างกันและกันก็จะสามารถทำให้องค์กรนั้น ๆ ไปถึงเป้าหมายและความสำเร็จที่วางไว้ แต่ในทางตรงกันข้าม หากผู้บริหารขาดทักษะ ความรู้ความสามารถในการสร้างความพอใจให้แก่ผู้ร่วมงาน อาจมีผลทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ ไม่ราบรื่นหรืออาจทำให้ผลการปฏิบัติงานนั้นลดน้อยถอยลงได้ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมาภิบาล โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงบริหารด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์ คุณธรรม และจริยธรรมจะส่งผลให้ได้รับความเคารพ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือจากครูนักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน จึงจะส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นฐาน เป็นฟันเฟืองยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกันอย่างมั่นคงตลอดไป

บทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอการบริหารสถานศึกษาโดยได้ยึดตามหลักคุณธรรมาภิบาล (School Administrators according to the principles of good governance) มาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา พัฒนาครู บุคลากร และนักเรียน ซึ่งสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยเริ่มศึกษา 1) การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา 2) หลักธรรมาภิบาล และ 3) การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

1. ความหมายและความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารในภาษาอังกฤษมักใช้อยู่สองคำ คือ “Administration” และ “Management” ความแตกต่างของสองคำนี้ คือ “Administration” นิยมใช้ไปในทางการบริหารราชการ ส่วนคำว่า “Management” นิยมใช้ไปในทางบริหารธุรกิจ แต่สองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึง การบริหารเช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารหลายทัศนะแตกต่างกัน ดังนี้

การบริหาร (Administration หรือ Management) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) การใช้ทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย หรือการบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการระดมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถดำเนินงานจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้ (ประภาพรพรณ รักเลี้ยง, 2556) สอดคล้องกับระวีง เรื่องสังข์ กล่าวโดยสรุปว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสมตามที่องค์กรกำหนดไว้ ส่วนความหมายของการบริหารสถานศึกษานั้น (ระวีง เรื่องสังข์, 2565) สอดคล้อง สัมมา รณธัญ กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ผู้บริหารดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่มีความร่วมมือของผู้บริหาร และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีการวางแผน การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมและการจัดการเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีความรู้ มีความสามารถ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ ของสถานศึกษา

(สัมมา ธรณิธย์, 2560) และสอดคล้องกับ ปรีดาพร คณหา และดารารัตน์ อินทร์คุ้ม กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาที่จะทำให้บุคลากรเกิดการรับรู้กระบวนการในการบริหารสถานศึกษา สร้างความพึงพอใจ ในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป จึงสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ด้วยความร่วมมือของบุคคลโดยใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ในการบริหารงาน 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหาร งานทั่วไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพโดยมุ่งสู่ประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การใช้ทรัพยากรโดยประหยัดที่สุดและประสิทธิผล (Effectiveness) คือ การบรรลุเป้าหมาย คือ ประโยชน์สูงสุด (ปรีดาพร คณหา และดารารัตน์ อินทร์คุ้ม, 2559)

2. ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้บัญญัติความหมาย ของ “ผู้บริหารสถานศึกษา” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง ทั้งของรัฐและเอกชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้มีบทบาทที่ต่างกันออกไปไม่ว่าจะอยู่ในสำนัก หน่วยงาน หรือ ในโรงเรียนจะเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนต้องทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ต้องคอยควบคุมดูแล และบริหารงานภายในโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยใช้ความสามารถส่วนบุคคลบริหารงานที่จะสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ทุกคนยอมรับศรัทธา ส่งผลให้ผู้ร่วมงานมีความมุ่งมั่นทำงานอย่างเต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนจรัล เลิศจามิกร กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่มี หน้าที่ในการกำหนดทิศทางในการทำงาน วางแผน กำกับ ติดตาม และประเมินความสำเร็จของงานในสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (จรัล เลิศจามิกร, 2554) สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ มีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามนโยบาย วัตถุประสงค์ ที่จะนำสถานศึกษาให้บรรลุความสำเร็จตามภารกิจ โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารสถานศึกษาโดยผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ ได้ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรสำคัญของชาติ และสามารถรับมือได้กับทุกสถานการณ์ของความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาและพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3. ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและการบริหารการศึกษา

การบริหารจัดการสถานศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการเจริญเติบโตของประเทศชาติ และต่อการพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรสำคัญของชาติ เพราะการศึกษาของเยาวชนหรือคนในประเทศจะดีหรือล้มเหลวนั้น ต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ อย่างแท้จริง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจงานด้านการศึกษา เข้าใจผลกระทบของการศึกษาต่อความก้าวหน้าของประชาชนและประเทศชาติ จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนในยุคปัจจุบัน ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ใฝ่รู้หน้าที่หลักของผู้บริหาร ที่จะต้องกำหนดแบบแผน และเทคนิคต่าง ๆ โดยนำทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับองค์การมาใช้เพื่อทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมกันดำเนินการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้รับการศึกษา ที่ถูกต้องและมีคุณภาพจากสถานศึกษา บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ของสถานศึกษานั้น ๆ สิ่งสำคัญ ที่จะขาดเสียไม่ได้ คือ ผู้บริหารต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และต้องพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยการจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากให้ความสำคัญด้านคุณภาพ ของผู้เรียน มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางการศึกษาแล้ว ยังต้องให้นักเรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพ จึงเกิดผลดีบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่สถานศึกษากำหนดไว้ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ต้องอบรมสั่งสอนผู้เรียนให้มีความรู้ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของชาติ สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและการบริหารการศึกษา คือ เป็นกระบวนการที่เป็นภารกิจหน้าที่หลักของผู้บริหารที่ต้องกำหนดแบบแผนและเทคนิคต่าง ๆ เป็นการบริหารจัดการของผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเข้าใจในด้านการจัดการศึกษา ด้วยวิธีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีขั้นตอน มีกติกา และวิธีการดำเนินการ ที่สนับสนุนให้การดำเนินงาน บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

หลักธรรมาภิบาล

1. ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล มาจากคำว่า “ธรรม” ซึ่งหมายความว่า คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง และคำว่า “อภิบาล” หมายความว่า บำรุงรักษา, ปกครอง ดังนั้น ธรรมาภิบาล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ตามศัพท์บัญญัติ ราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง วิธีการปกครองที่ดี (Good Governance) สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (มาตรา 6) ให้ความหมายว่า การบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังนี้ 1) เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ ต่อภารกิจภาครัฐ 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกิน ความจำเป็น 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ 6) ประชาชนได้รับการช่วยอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) นอกจากนี้สถาบันพระปกเกล้า United Nation and Development Programmer (UNDP) ให้คำนิยามของธรรมาภิบาล ว่า หมายถึง การดำเนินงานของภาคการเมือง การบริหาร และภาคเศรษฐกิจที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับ ประกอบด้วย กลไก กระบวนการและสถาบันต่าง ๆ ที่ประชาชนและกลุ่ม สามารถแสดงออก ซึ่งผลประโยชน์ปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย และแสดงความคิดเห็น ที่แตกต่างกันบนหลักการของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มั่นใจ ว่าการจัดลำดับ ความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ยืนอยู่บนความเห็นพ้องต้องกันทางสังคม และเสียง ของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับการพิจารณาในการจัดสรร ทรัพยากรเพื่อการพัฒนา สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดี ทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาค เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง บนพื้นฐานของคุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง และอภิบาล โดยเน้น ความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

2. หลักการสำคัญและองค์ประกอบของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล หรือเรียกว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” (Good Governance) ที่หมายถึง การปกครอง ที่เป็นธรรมธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน ประกอบไปด้วยหลักการ สำคัญหลายประการ แล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่นำมาใช้ หลักการที่มีผู้นำไปใช้เสมอ คือ การมีส่วนร่วมของ ประชาชน การมุ่งฉันทามติ การมีสำนึกรับผิดชอบ ความโปร่งใส การตอบสนอง ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมกันและการคำนึงถึงคนทุกกลุ่มหรือพหุภาคีและการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม หลักการต่าง ๆ ที่ อธิบายการมีธรรมาภิบาล และการนำไปประยุกต์ใช้ ธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยหลักการต่าง ๆ มากมายแล้วแต่ ผู้ที่จะนำเรื่องของธรรมาภิบาลไปใช้ และจะให้ความสำคัญกับเรื่องใดมากกว่ากัน ในบริบทของประเทศ บริบทของ หน่วยงาน หลักการใด จึงจะเหมาะสมที่สุด สามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี และพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

2.1 ด้านหลักนิติธรรม Rule of Laws หลักการสำคัญอันเป็นสาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย 7 หลักการ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาหลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

2.2 หลักด้านหลักคุณธรรม Ethics ประกอบด้วย หลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ หน่วยงานปลอดการทุจริต หน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัย และหน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ องค์ประกอบของคุณธรรม หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากคอร์รัปชัน หรือมีคอร์รัปชันน้อยลง ซึ่งการคอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ corruption โดยรวม หมายถึง การทำให้เสียหาย การทำลาย หรือการละเมิดจริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติและกฎหมาย สำหรับพิทักษ์ของคอร์รัปชันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อน และเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อคุณธรรมของการบริหารจัดการอย่างร้ายแรง

2.3 หลักความโปร่งใส (Accountability) หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมาย ตรงข้าม หรือเกือบตรงข้าม กับการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่เรื่องทุจริต คอร์รัปชัน ให้ความหมายในเชิงลบ และความน่าสะพรึงกลัวที่แฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกในเชิงบวก และให้ความสนใจในเชิงสงบสุข ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้มีความโปร่งใส ขออัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งในองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ได้แก่ ผู้ที่มีความสุจริต และบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้่น้อยก็ยอมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ

2.4 หลักการมีส่วนร่วม Participation การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ ซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วย การแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

2.5 หลักสำนึกรับผิดชอบ Accountability มีความหมายกว้างกว่าความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมได้เท่านั้น ยังรวมถึงความรับผิดชอบในผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ เป็นเรื่องของความพร้อมที่จะรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ โดยในแง่ของการปฏิบัติถือว่า สำนึกรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออกเพื่อเป็นเครื่องชี้ว่าได้ยอมรับในภาระกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบ

2.6 หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน (กรมการปกครอง, 2545)

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรทุกประเภทและทุกระดับ ทั้งนี้เพราะหลักธรรมาภิบาลเป็นการบริหารจัดการที่ดี ที่สร้างเป็นประโยชน์ และความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งมวล (ธีระ รุญเจริญ, 2553)

เป็นหลักประกันความสำเร็จ การบริหารจัดการ ความสำคัญ และความจำเป็นในการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล ทุกหน่วยงานและทุกองค์กรไม่สามารถปฏิเสธที่จะนำมาปฏิบัติได้ เพราะการบริหารจัดการที่ดี ได้นำมาซึ่ง การพัฒนาองค์กร และเป็นการทำงานที่มีระบบอย่างมีประสิทธิภาพ หากทุกหน่วยงานมีการนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในการปฏิบัติงานแล้ว องค์กรนั้นจะไปสู่การพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ บทบาทหน้าที่ของ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาท คือ เป็นผู้นำการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย เป็นผู้กระตุ้นและชักนำการใช้ กำลังคน พัฒนาทรัพยากร พัฒนาเป้าหมายใหม่ ๆ ของสถานศึกษาโดยร่วมมือและเกี่ยวข้องกับฝ่ายต่าง ๆ แสวงหา ทรัพยากรในการพัฒนาสถานศึกษา เป็นผู้นำที่มีบทบาทต่อการกำหนดทิศทาง นโยบาย และเป็นกลไกสำคัญที่ จะนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ มีความพร้อมในด้านคุณลักษณะที่โดดเด่น กล่าวคือ มีทักษะทางปัญญาสูง เป็นนักบริหารมืออาชีพ มีจิตเชิงสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดี และเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ มีความคาดหวังสูงที่มุ่งสร้าง ความสำเร็จของงาน ตลอดจน คุณธรรม จริยธรรมในการบริหารบุคลากรในสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องมีความสามารถนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างเหมาะสม จะนำพา สถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มี บทบาทหน้าที่ ที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษาให้สำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ก้าว ไกล มีทักษะความรู้ในด้านต่าง ๆ มีการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง บริหารด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์ คุณธรรม และจริยธรรมจะส่งผลให้ได้รับความเคารพ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ จากครูนักเรียน ผู้ปกครองและคนในชุมชน การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักประกันการบริหารเพื่อพัฒนา ระบบราชการให้เป็นองค์กรที่มีคุณภาพที่ดี มีสมรรถนะสูงอย่างต่อเนื่องตลอดมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน เห็นได้จาก กรอบการประเมินผลตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้องใน การใช้หลักธรรมาภิบาลในแต่ละปีนั้น องค์กรที่เป็นระบบราชการมีหลักคุณธรรม จริยธรรม และศักดิ์ศรีจะมีจุดเน้น การประเมินผลด้านคุณธรรม ด้านจริยธรรม ด้านธรรมาภิบาล โดยให้ความสำคัญเรื่องความโปร่งใสของการปฏิบัติ ราชการความมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างมาตรการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบใน ส่วนราชการ ดังนั้น ข้าราชการที่ดีต้องปฏิบัติตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรหลักที่สำคัญในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มองเห็นความสำคัญของการปฏิรูปการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษา จึงมีนโยบายเสริมสร้าง การบริหารงานตามหลักของธรรมาภิบาลในหน่วยงานสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากร ทางการศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ การดำเนินการการบริหารงาน เพื่อเกิดความตระหนักปรับปรุงระบบงานของ หน่วยงานทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพที่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จึงกำหนดให้ มีการกระจายอำนาจ การบริหารการจัดระบบการศึกษา ด้านวิชาการ งบประมาณ งานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ให้กับสถานศึกษา โดยตรง มุ่งให้หน่วยงานในสังกัดทุกระดับ บริหารราชการ บริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเพื่อให้เกิด ประโยชน์สุขแก่ประชาชนเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภาครัฐ อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิภาพอย่างคุ้มค่า ประชาชนทุก คนได้รับความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชน อีกทั้งได้กำหนดกลยุทธ์ในการบริหารจัดการศึกษา ตามหลักธรรมาภิบาล ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ รวมทั้งยังมีอำนาจใน การตัดสินใจในการบริหาร ดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาที่ต้องยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และหลักนิติธรรมใน การปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งความน่าเชื่อถือ รวมถึงการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ จนเป็นที่ยอมรับขององค์กร อีกทั้งยังสอดคล้องกับการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาที่ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ จึงจำเป็นอย่างยิ่ง

จากการที่รัฐกำหนดให้มีมาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมของข้าราชการมีการปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ ในการดำเนินการบริหารงานภาครัฐ ให้มีประสิทธิภาพมีการนำระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) หรือ “ธรรมาภิบาล” มาเป็นแนวทางการดำเนินงานในภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และประชาชน สามารถอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข ถือว่าเป็นกระบวนการแนวคิดใหม่ในการบริหารงานของภาครัฐที่เน้นให้ผู้บริหาร มีบทบาทบริหารงานในภาครัฐ ในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการคุณภาพสูง ตามที่ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชนสนับสนุน ให้เกิดการบริหารโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) อันมีเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีหลักการบริหารจัดการ คือ การนำหลักการบริหารจัดการที่ดี หรือ หลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ งานวิชาการ งาน งบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป ดังมีรายละเอียดแนวคิด ของหลักธรรมาภิบาลในแต่ละฝ่าย ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ งานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มุ่งให้ การกระจายอำนาจ ในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้อย่างอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งหลักความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง ในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้ง ปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพ นักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

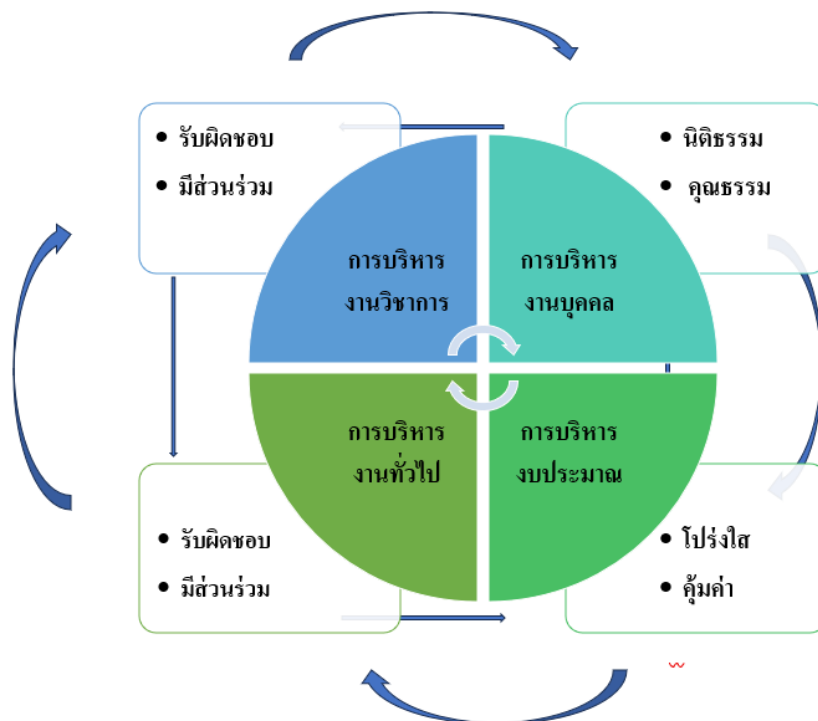
2. การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหาร จัดการ มีความคล่องตัว ยืดหยุ่นการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดทาลงรายละเอียดจากทรัพยากรของสถานศึกษารวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการ มาใช้บริหารจัดการ โดยเน้นหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ รับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เพื่อผลประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้ เกิดคุณภาพต่อผู้เรียน

3. การบริหารงานบุคคล การบริหารบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษา สามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานด้านการบริหาร งานบุคคลให้เกิดความ คล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลด้านหลักนิติธรรม และด้าน หลักคุณธรรม ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ มีขวัญและ กำลังใจได้รับ การยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานทั่วไป เป็นการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร และบริหารงานอื่น ๆ ให้บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษา ทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษา โดยให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหาร และการจัดการของสถานศึกษาตาม หลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษามุ่งเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อ และการมี ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยแบ่งออกเป็นสี่ด้านหลัก ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจและ การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน การบริหารงานงบประมาณที่เน้นความคุ้มค่า

และการตรวจสอบได้ การบริหารงานบุคคลที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร และการบริหารงานทั่วไปที่ประสานการใช้วัตรกรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา การบริหารในแนวทางนี้ไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา แต่ยังส่งเสริมบรรยากาศความร่วมมือในองค์กรเพื่อพัฒนาสังคมโดยรวม สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงการเชื่อมโยงการบริหาร

สรุป

การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสถานศึกษานับว่าเป็นแนวทางที่สามารถช่วยยกระดับการพัฒนาสถานศึกษาและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อองค์กร สถานศึกษาที่เน้นการบริหารจัดการที่ดีจะสร้างบรรยากาศแห่งความเชื่อมั่นในทุกภาคส่วน ทำให้บุคลากร นักเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในสถาบันมากขึ้น หลักการของธรรมาภิบาล ประกอบไปด้วย หลักการ 6 ประการ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม การมุ่งฉันทามติ และจิตสำนึกที่ดี แนวทางเหล่านี้เป็นรากฐานในการสร้างการบริหารจัดการที่เป็นธรรม ลดปัญหาความไม่โปร่งใสและการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น การเปิดเผยข้อมูลสำคัญให้กับทุกภาคส่วนจะช่วยสร้างความชัดเจนและทำให้บุคลากรตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ หลักธรรมาภิบาลยังช่วยในการสร้างความสมดุลในองค์กรประกอบต่าง ๆ เช่น การจัดการงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร และการสนับสนุนการทำงานของคณะครูและนักเรียน ในยุคปัจจุบันที่สังคมและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษายังช่วยเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการที่ทันสมัย สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการปรับตัวและใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล เช่น การนำระบบดิจิทัลมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนหรือการบริหารงบประมาณ ทำให้การดำเนินการในด้านต่าง ๆ มีความรวดเร็วและตรงประเด็นกับความต้องการของ

นักเรียนในปัจจุบัน ดังกล่าวแล้ว การพัฒนาให้ยั่งยืน จึงเป็นเป้าหมายที่สามารถบรรลุได้ด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การจัดสรรทรัพยากรในลักษณะที่ลดการสูญเปล่าและมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว ส่งผลให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุด สรุปได้ว่า ธรรมนูญเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารสถานศึกษา และยังมีบทบาทในการสร้างความเชื่อมั่นในสังคมโดยผ่านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม การประยุกต์ใช้ธรรมนูญอย่างจริงจังในสถานศึกษาไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาบุคลากรและนักเรียน แต่ยังเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมและนำไปสู่การเติบโตขององค์กรที่มีคุณภาพในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2545). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อสาธิตราชบัณฑิต.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- จรัส เลิศจามิกร. (2554). กิจกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ในการปฏิบัติของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุทรไพศาล. 49.
- ประภาพรณ รักเลี้ยง. (2556). หลักทฤษฎีปฏิบัติการบริหารการศึกษา. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- ปรีดาพร คนทา และดารารัตน์ อินทร์คุ้ม. (2559). ทูมมนุษย์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวคิดใหม่. วารสาร นวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 1(1), 62-70.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ. ศ. 2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 63 ง หน้า 26-27 (10 ตุลาคม 2542).
- ระวิง เรืองสังข์. (2565). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 140 ก หน้า 16-19. (6 เมษายน 2560).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- สัมมา ธนินธ์. (2560). หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารสถานศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แนวทางดำเนินงานของคณะกรรมการพื้นที่การศึกษา และ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2543). การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) รายงานประจำปี 2541 - 2543. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ลักษณ์.